

Olga Ravn VAŠKO LĒLĒ

Iš danų kalbos vertė Aurelija Bivainytė

R A R A

Vilnius, 2025

Esu lėliukas iš bičių vaško. Žmogaus dilbio dydžio lėlė. Manyje – plaukai ir nagai asmens, kuriam teks kentėti. Mane, lyg tikrą kūdikį, mano ponias 40 savaičių nešiojosi po dešine pažastimi ir jos šiluma minkštino mano vašką. Galiausiai nusinešė pas pastorių, vieną tokią naktį, kai bažnyčia stūksojo tamsoje ir tyloje, ir jis pakrikštijo mane, vaško lėlę. Aš buvau įrankis. Tai nutiko Nakebiolės dvare, Pietų Fiune. Mano vaškinė burna neprasižioja.

Gerai pažįstu žmones, bet jie nepažįsta manęs. Esu paveikslas, kuriame trūksta vaiko. Manyje lyg bedugnės šulinys žioji ilgesys jos, mane sukūrusios, Kristenzės Krukovės. Jos prakaitas kvėpėjo taip prieskoningai... gvazdikėliais ar panašiai. Vežimai, arkliai, kariai. Raudonėliai, čiobreliai, kinrožės. Laivai, plaukiantys į tolimus vandenius užkariauti žemių. Laivai, tamsiuose triumuose prigrūsti kūnų. Riksmas. O tada – prošvytis. Dailiausias pro klausyklos groteles krintančios saulės raštas. Miestais žengė religinės procesijos, giedojo nuostabias giesmes. Prabėgo metai, prabėgo daugelis metų. O aš vis tiek buvau vaško lėlė. Nepasenau. Gulėjau žemėje ir viską mačiau. Prie manęs artinosi vabzdžiai ir šliužai, bet pajutę, kad aš užnuodyta, tuoj pat pasišalindavo. Mačiau, kaip kilo karalystės, kūrėsi valstybės, centralizavosi valdžia. Mačiau pro šalį lekiančius debesis. Mačiau stambiais, blizgančiais liežuviais iš žemės it paparčiai trykštančią naftą. Mačiau, kaip kyla sugniaužti kumščiai. Mačiau blykčiojant geležtes, žaidžiant vaikus. Mačiau garvežius, į šipulius suskilusius, susprogdintus. Gulėjau žemėje. Ir iš ten, tam tikrą mėnesio metų, galėjau stebėti švytint mėnulį. Manęs niekas nebesinešiojo.

Niekas niekad nesiklauso, ką kalbu. Nors aš visą laiką kalbu. Esu bičių vaško gumulėlis, sukurtas pagal naujagimio paveikslą. Esu tik tai, kas galėtų ištirpti ir per naktį vėl sukietėti. Niekas manęs nelanko. Guliu ir kalbu akimis. Mano šeimos nebėra – ar veikia nebėra mano pobūdžio šeimos, tokios didelės. O aš vis tiek kalbu. Tai tik nepaliaujamai iš manęs plūstanti žodžių srovė, kartais net gėda. Bet negaliu jos sustabdyti, ta burna kaip užsivedusi, tik vis tiek, ne, nežinau, kaip tie žodžiai iš manęs išbėga, juk neturiu stemplės, neturiu balso stygų, neturiu liežuvio. O kam rūpi? Sako, vaikus turi matyti, o ne girdėti. Bet aš juk sakau, kad nesu vaikas, tik jį primenu. Esu kažkas, kam ilgu juo būti. Esu vidinis virsmas. Iš prigimties neužbaigtas arba pasmerktas laukti. Laukiu savo ponios, bet ji nebeateis, nes yra mirusi. Tad ir vėl kalbu man ant veido gulinti žemei. Tad ir vėl kalbu šalia manęs kažkieno numestam pajuodusiam, yrančiam obuoliui.

Buvo tokia naktis, kai dar gulėjau ponios lovoje. Taip, atsimenu. Ji pašoka iš miegų, sėdasi, apsidairo. Taip pabunda ir kiti aplinkiniuose miestelio namuose. Jie nežino, kodėl. Juos kamuoja kažkoks keistas jausmas. Stebiu juos. Girdžiu jų mintis. Kažkas ne taip. Lyg į kambarius būtų priplūdę jūros, to druskingo oro. Jie dar nežino, bet nujaučia. Žemė pamažu sukasi modernybės link. Nejučia, per akimirką senasis pasaulis vienareikšmiškai pralaimėjo naujajam.

Kai kokiai moteriai netoliese ateidavo laikas gimdyti, aš, gulėdama žemėje, rodos, pakildavau, lyg kiekvieno vaiko atėjimas būtų galėjęs suteikti man vietą, kad mano siela išikurtų kuriame nors naujagimyje, o burna atsivertų, pirmąkart suriktų. Bet likdavau gulėti.

Kai kokiai moteriai netoliese ateidavo laikas gimdyti, būdavo skubiai iškviečiama pribuvėja ir tos moterys, kurių gimdyvė būdavo iš anksto užsiprašiusi. Visos mesdavo darbus ir kuo greičiau atskubėdavo. Vienos naktį, kitos žvarbiai vaiskų rytą – žvaliais žingsniais žengdavo vidun ir iškart perimdavo namų ūkį. Įvesdavo naują laikinąją tvarką, tad namiškiams tekdavo pasidėti kitur. Mačiau, kaip tos moterys sustojo ratu apie gimdyvę ir nusivedė ją į pirtį. Mačiau, kaip jos samčiu pylė vandenį ant įkaitusių akmenų, mačiau nuo žolelių kylant garus. Jos nurengė gimdyvę, nuogoji buvo vardu Anė Bilė, jaunoji Nakebiolės panelė. O mane pakasė prie akmeninės pirties sienos ir ten aš gulėjau klausydamasi, kaip Anė Bilė gimdo savo pirmąjį vaiką. Tada atžirgliojo pribuvėja, pagarsėjusi galia perkelti gimdyvės skausmą kitam; žmonės sakydavo, kad gimdyvės skausmą patyręs žmogus gauna apsilvkti jos odos suknią. Ir namo moterys pakaitomis nešiojo tą Anės Bilės odos suknią. Mano ponia Kristenzė išnešiodavo ilgiausiai, sakoma, dėl to, kad nebuvo pažinusi vyro ir todėl turėjo mergelės stiprybę. Prieš vidudienį į dvarą grįžo Eileris, Anės vyras, stoviniuodamas priešais pirtį spardė žvyrą, ir tada aš girdėjau, kaip jis pasakė pribuvėjai, kad jo pati ten sukėlusi baisią sumaištį, negi tikrai šitaip skauda, ir tada pamačiau pribuvėją prisimerkiant, ir, jam nė nespėjus susivokti, ji padavė jam tą suknią ir jis bemat krito aukštiekninkas rėkdamas: oi, padėkit, taip baisiai skauda,

ir tada visos juokėsi, Kristenzė, Usė ir kitos tiesiog kvykė iš juoko, o tada Usė tarė: ji tyčia tau perdavė odos suknią, kad suprastum, ką išgyvena žmona, į pasaulį atvedama tavo pyplį.

Bet kaskart Anei Bilei pagimdžius, nesvarbu, kas nešiodavo odos suknią, kūdikis po kelių dienų mirdavo, girdėjau vieną klykiant lyg mirtį išvydus, o vėliau, prigludęs Anei Bilei prie krūtinės, jis išleido paskutinį kvapą nė nakties neišgyvenęs; kiti gimdavo gerokai per anksti, pamėlynavę, be gyvybės. Tad vieną dieną mano ponia Anei tarė: Ane, matau, sielvartauji. Užsuk pas mane, duosiu avių pieno. Jau keturis vaikus pagimdei, dar nė vienas neišgyveno. Leisk, padėsiu kitą išsaugoti. Ir tada mano ponia nuėjo pamelžti avies. Virtuvėje suradusi valgomąjį šaukštą pasėmė juo pieno ir, išgirdusi Anę prie laukųjų durų, iš kišenės dviem pirštais ištraukė vorą, įmerkė į tą pieno šaukštą, kad skystis visiškai paslėptų gyvį. Taigi Anei įėjus jau laikė šaukštą paruoštą ir Anė klusniai prisiartino, netarusi nė žodžio įsikišo šaukštą burnon ir vienu ypu prarijo pieną su voru, nieko nenučiuokdama, ir nuėjo savais keliais. Tuo metu buvo aštuntą mėnesį nėščia, kupina vilties ir nerimo klausydavo kiekvieno patarimo. Ir kūdikis gimė tobulas, gyvas, su visais kojų ir rankų pirštukais, putliažandė mergaitė, ir Anė sėdėjo gimdyvės lovoje švytėdama; palengvėjimo atodūsis nuvilnijo ne tik per Nakebiolės dvarą, bet ir per visą Pietų Fiuną: pagaliau Anei gimė sveikas, guvus vaikelis, ir jinai jį suvystė. Bet kitą rytą kūdikis gulėjo lopšyje atšalęs. Tai Usė jį rado, o Anė, netarusi žodžio, tik apsvirtė ant kito šono ir atsuko vaikui nugarą. Dar ją čia paliksiu, kad galėtum atsisveikinti, tarė Usė, bet Anė neatsakė, ir Usė, ji buvo tarnaitė, nuėjo į virtuvę pranešti liūdnos žinios. Vis dar ten sėdėjo, kai Anė išoko vidun su kūdikiu rankose. Ji gyva, gyva! – šaukė rodydama, ir abi palinko virš naujagimio, ir iš tiesų užsimerkęs veidelis krutėjo ir trūkčiojo, apie burną nežymiai formavosi pirmieji judesiai, lėtai vėrėsi lūpos, lyg nedrąsiai

mėgindamos išleisti kažkokį garsą. Matai, Use! – sušuko Anė. Ji gyva!
Ir kūdikėlio burna prasivėrė, bet iš jos išriedėjo ne garsas, o voras;
jos sustingo virš naujagimio it suakmenėjusios, kol voras nuropojo
veideliu ir galiausiai nušoko žemėn, ir Anė surikusi paleido kūdikį
iš rankų, ir jo kūnelis krito ant akmeninių grindų.

Šitaip ir praėjo 12 metų, ir sulaukusi 32-ejų Anė buvo pagimdžiusi ir praradusi 15 vaikų. Ir sulig kiekvienu vaiku darėsi vis piktesnė ir tūžmingesnė, nelaimingesnė, žiauresnė, draskė tarnams veidus, o prie vakarienės stalo ėmė badyti sau ranką šakute garsiai kvatodama ir tada pažvelgė į Kristenzę, mano ponią, tąkart dar jaunoką, nors jau nebe visai jauną, gal 36-erių, bet dar netekėjusią ir mėgstančią jodinėti, dažnai iki pat vakarienės avinčią jojimo batais, ir Anė iš padilbų žvelgė į tą raudonskruostę, netekėjusią kilmingą draugę ir pro sukąstus dantis iškošė: tu, tai tu, tu ragana, bet Kristenzė pavarčiusi akis tik nusijuokė ir išgėrė vyno, ir kartais net pasitaikydavo akimirkų, kai Kristenzė, mano ponia, norėdavo verčiau būti gimusi vyru, ji jau vaikystėje pajuto turinti vikrumo ir jėgos; jei tik gaudavo Kristenzė progą galantiškai apginti, o gal net glėbyje palaikyti vieną iš tarnaičių, išsigandusių šalia gynybinio griovio atklydusio didelio šuns, paskui visą dieną nepaleisdavo mintis apie tai, ką ji suprato kaip vyriškumą, – ginti, saugoti, joti ir kautis. Todėl niekada ir nesimeilino jokiam dvarininkui, niekada neištekėjo, nenorėjo – nenorėjo nei burmistro, nei vasalo, nenorėjo nei vedybinės lovos, nei vedybų sutarties, nei nuometo, nei kraičio skrynios, labiau norėjo jodinėti viena, gerti raudonąjį vyną, iki išnaktų skaityti laiškus, kaip mergelė be galvos, taip ji vėliau save praminė, tai yra tą man po mirties papasakojo nukirsta jos galva iš liepsnų, kai jie įmetė laužan galvą ir kūną, begalvį kūną, – sudie, vaikeli, išstrūko atodūsis jai iš lūpų pamačius mane kitos, stovinčios priešais laužą, rankose, ir jei tik būčiau galėjusi verkti, mano akys būtų verkusios, jei tik mano burna būtų mokėjusi dėlioti žodžius, būčiau sudėjusi, bet tik stebėjau, kaip nukirstoji galva man taria: sudie, vaikeli, sudie

sako tau mergelė be galvos. Tačiau visa tai, visa tai įvyko daug vėliau. Užbėgu įvykiams už akių. Kristenzė vis dar gyva. Naktis, Pietų Fiuną apgaubė naktis. Ji miega savo kambaryje. Padėjusi mane į krepšį. Naktis tyli, išsipynusi į medžių lajos kasas. Man atrodo, kad myliu ją visa savo tamsybe.